

עומקא דפרשה

הקבוצה לחברותא או שיעור קובעי עיתים

קבוצה אדון לעצמו

שער הצינן

ירושלית בכור בע"ע

עמך במאכל במשרת

מצות יובל בעבדים

עבד עברי בכבוד אב

שואל כענין

פדיון עבד עברי

פרשת כהר - כענין עבד עברי

ערש"ק כ"ד אייר תש"ע

מצות כיבוד אב ואם כעבד עברי

הרב יוסף רוזנמן

בקיודשין (ל) ילפי בפס' איש אמו ואביו תיראו, מה ת"ל איש, איש סיפק בידו לעשות אשה אין סיפק בידה לעשות מפני שרשות אחרים עליה. ויש לדון לפי"ז לגבי עבד עברי שג"כ רשות אחרים עליו אם פטור ממצות כיבוד אב ואם.

והנה דנו שם האחרונים בהגדרת הפטור, רוב האחרונים פירשו, ומדייקים כן מלשון ראשונים, כסבא הפשוטה שאין זה פטור ממש [כמ"ע שהזמן גרמא], אלא כיון שהיא ברשות בעלה, שיעבודה לבעלה מעכבה מלקיים מצות כיבוד לאביה. אמנם יש מהראשונים (ריטב"א ר"ן נמו"י ומאירי) דמשמע מדבריהם דהוא פטור ממש ממצות כיבוד או"א כל זמן שהיא ברשות בעלה, ואמנם לכו"ע הטעם לפטור הוא מפני שרשות בעלה עליה כמפורש בגמ'.

ולכאוי"ל דאם באשה נפרש דנלמד מהפס' פטור גמור, צריך ראייה שהפטור נאמר גם גבי עבד עברי, אמנם גם אם נפרש שהפטור רק מחמת שיעבודה לבעלה, עדיין צריך תלמוד, דלכאוי"ל צ"ב מה החידוש דגמ' דאשה פטורה, פשיטא הרי משועבדת לבעלה ואינה יכולה לכבד אביה. וצ"ל דהפסוק מלמד שיש זכות לבעלה לבקש ממנה דבר שפירע לה מלקיים מצות כיבוד לאביה, ונפטרת ע"י שיעבודה, דקס"ד דכמו שאין האשה פטורה מלקיים שאר מצוות משום שמשועבדת לבעלה ה"נ צ"ל במצות כיבוד או"א, קמ"ל שיכול למונעה וממילא היא פטורה. וא"כ גם לפי"ז צריך ראייה בע"ע דהאדון יכול למונעה מכיבוד או"א.

שוב חשבתי אולי יהיה פטור מטעם אחר, והוא דנחלקו שם בגמ' (לב) אם כיבוד משל בן או משל אב, אמנם זה פשוט דל חשבון אחרים בודאי אין מצות כיבוד לאב, וא"כ גבי עבד שהכיבוד יהיה על חשבון עבודת האדון ג"כ יהיה פטור מה"ט. ובחסדי שמים מצאתי שכן פי' מהרא"ל צינץ ז"ל דהיינו טעמא דפטור אשה משום שהוא על חשבון הבעל.

ואולי יש להוכיח דגם גבי עבד פטור ממצות כיבוד או"א, מהשו"ע (יוד"ר ר"מט) דגר אסור לקלל אביו הגוי ולהכותו ולבזותו, שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה אבל עבד שנשתחרר אין לו יחוס, והרי הוא כמי שאינו אביו לכל דבר. וצ"ע חזק למה לעבד כנעני ג"כ לא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, ועוד למה נקט השו"ע דוקא "עבד שנשתחרר" דאין חיים בכבוד אביו הגוי משום שאין לו יחוס, ולא כשהוא עדיין עבד, שהרי כבר אז מחוייב הוא במצוות כאשה, והרי מפורש בגמ' שגם אשה מחוייבת במצות כיבוד או"א לולא הא דמשועבדת לבעלה. אמנם אם נאמר דגם בעבד איכא פטור ד"רשות אחרים עליו" א"כ מיושב, דכשהוא עבד הוא פטור ממיילא משום דמשועבד לאדון, וכל הנימ' דאין לו יחוס הוא רק אחרי שנשתחרר, ומובן ג"כ דממילא אין כאן סברא דבאנו מקדושה חמורה וכו', שהרי גם לפני שהשתחרר כבר לא כיבד את אביו הגוי, ואין ניכר ההבדל.

ולכאורה ה"ה בעבד עברי דייפטר מכיבוד אב משום שיעבודו לאדון, (ואף דחזק יותר השיעבוד בעבד כנעני מבעבד עברי, הרי באשה שהוא מקור הפטור ג"כ אינו כמו בע"כ), ועדיין צריך תלמוד, ואשמח מאוד לשמוע תגובות מת"ח הקוראים בענין שאלה זו שלא מצאתי בספרים שדנים בזה.

שואל כענין

הרב מנחם כהן

עבד עברי הנמכר לנכרי עובד עד היובל. ובר"ה ח: זמן שחרור העברים לבתיהן הוא בתקיעת השופר של יו"ה. ומדוייק בלשון רש"י שהוא ילפותא מקרא דתעבירו שופר. וזהו זמן שחרור העבדים וחזרת קרקעות. ויש לברר האם בנמכר לנכרי גם בביתו רבו עד תקיעת השופר או שזהו רק בדיני ישראל. ונמכר לנכרי מתחילת שנה היובל שיש קדושת שנת היובל חוזרת לביתו.

יש לברר באותם י' ימים שיושבים העבדים בבית רבם אוכלים ושותים ומחכים ליו"ה האם נזונים משל רבם או מכיון שלא משתעבדו בהם אין חיוב לזונם. וכן האם יש להם היתר בשפחה כנענית באותם ימים. וזמן העניקה לכאורה הוא ביו"ה שבו נפטרים לבתיהם ויש לברר עבד שברח מבית אדונו שדיקה להיות שם. אלא שאין לו חיוב לעבוד את רבו האם יפסיד את העניקה.

כתב הרמב"ם ר"ה עבדים שאשה אינה מוכרת עצמה, ובמל"מ הביא מרמב"ן משפיעים שאף האשה מוכרת עצמה. ויש לברר בשי' הרמב"ן אם גם פרשת נמכר לנכרי נוהג באשה.

ע"ע עובד את הבן, ובערה"ש יוד"ר רס"ד נקט שאין הבן רוצע עבד שירש מאביו. וזהו חידוש גדול שלא נתבאר. ויש לדון בן קטן קודם שהגיע לגיל גדלות שירש ע"ע מאביו. אי יכול לרצוע עבד [עפ"י חקירת רבותינו] אי רציעה הוי הפקעת דין יציאה או דהוי קנין מיוחד.

במצות יובל בעבדים

הרב אריה שפירא

הגר"י פערלא זלה"ה הביא בפלוגתת רבותינו במצות יובל דכתיב (בהר כ"ה ט-י) והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש וגו' וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרוך בארץ לכל ישיבה וגו', דרבינו סעדיה גאון ס"ל דהוקדשתם היינו בתקיעת שופר דב"ד דיובל דסמין ליה והוקראתם דרוך היינו בתקיעת שופר דכל אחד ואחד דביובל דבה מוציא לחפשי, והרמב"ם בסה"מ ובחיבורו מפרש דהוקדשתם במילתא אחרית' והוקראתם דרוך היינו בתקיעת שופר דב"ד שבאה לחירות כמו שבפאר במנין המצות שבריש הל' שמיטה יובל (מצוה י"ב) ובסה"מ [מ"ע קל"ז] שהתקיעה דב"ד הוא לפרסם החירות והוא מין הכרזה להוציא העבדים לחירות יעו"ש. והגר"י פערלא זלה"ה תמה טובא על הרמב"ם מהברייתא דר"ה [ט]: דאמר רבי יוסי על הקרא דיובל היא דאע"פ שלא שטמו אע"פ שלא שלחו יכול אע"פ שלא תקעו ת"ל היא, ואם כל התקיעה היינו לקרוא דרוך לעבדים א"כ מה הביאור בזה דשילוח עבדים לא מעכב ותקיעה מעכבת. וכן תמוה טובא במה דמבאר שם עוד וכי מאחר שמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעט מפני מה אני אומר יובל היא [תז"מ - ה"ב"ח] אע"פ שלא שלחו ואין יובל א"כ תקעו לפי שבפאר לעולם בלא שילוח עבדים ואי אשאר לעולם בלא תקיעת שופר, ולהרמב"ם דכל התקיעה היינו להוציא העבדים חפשי א"כ באופן דליכא עבדים הרי ליכא לשופר, [וכן הקשה דלמה כתב המקרא לדינא דוקדשתם בין השופר להדרור והרי השופר וחדא מילתא היא דהשופר הוי להוציא העבדים חפשי והקדושה הוי מילתא אחרית], ולשיטת הרס"ג דהשופר דב"ד הוי לקידוש [ולא להוציא העבדים] והקריאת דרוך מ"ע בפנ"ע היא [שנעשית בשופר דכל אחד] א"ש דע"כ מסמין הקרא להשופר דב"ד יחד עם הקידוש ושפיר שייך שופר ללא הוצאת עבדים לחירות, וצ"ע"ג לדעת הרמב"ם.

ולענ"ד נראה בדעת הרמב"ם דגדר הקידוש דיובל תליא בפלוגתתא דתנאי, דהנה ברפ"ק דר"ה תנן דאחד בתשרי ראש השנה לויבולות, והגמ' (ח) מק' יובלות אחד בתשרי הוא יובלות ב' בתשרי הוא יובלות ביום הכפורים וכו'. ויש לברר האם מני רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה היא דתנאי וקדשתם את שנת החמשים שנה מה ת"ל, לפי שנאמר ביה"כ יכול לא תהא מתקדשת אלא מיו"ה"כ ואילך ת"ל וקדשתם את שנת החמשים מלמד שמתקדשת והולכת מתחילתה, מכאן אמר ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה מר"ה עד יו"ה"כ לא היו עבדים נפטרים לבתיהן ולא משתעבדו לאדוניהם אלא אוכלין ושותין ושמןין ועטרתיהן בראשיהן כיון שהגיע יו"ה"כ תקעו ב"ד בשופר נפטרו עבדים לבתיהן ושדות חוזרות לבעליהן. והמנחת חינוך והגר"י פערלא הביאו לקו' הטורי אבן דמנ"פ דאם היציאה לחירות מתחלת ב' לילה לא משתחררין וכתב לבאר דקידוש דיובל תליא בתקיעה דיה"כ ואח"כ מתקדשת השנה למפרע מר"ה, וע"כ בר"ה לא משתחררין לבתיהן שמה לא יתקעו ביה"כ ותבטל הקידוש וגם לא משתעבדו מספק שמה יתקעו אח"כ ביה"כ ותתקדש השנה למפרע. ובל' הרמב"ם בפיהמ"ש דר"ה נראה שדפ"ג ע"ז שכתב ז"ל אע"פ שדיני יובל אידן מתחילין אלא מיו"ה העשירי לתשרי לפי שאמר השם יתברך ביום הכפורים תעבירו שופר וגו', אבל מראשית השנה יתחיל חשיבותה ותסתלק העבודה מן העבדים כדבר השי"ת וקדשתם את שנת החמשים שנה עכ"ל. ומבואר בלשון הרמב"ם [ולמדתי זה בסיועו הרה"ג רמ"ח חננביים שליט"א] דבכל עש' ב' דינים גם העבודה ידיה וגם עצם הדין עבד שבו, וגם ביובל יש ב' דינים הקידוש והקריאת דרוך, וקידוש וחשיבות היובל לסלק העבודה מן העבדים מתחיל מר"ה וע"כ כבר מתחילת השנה לא משתעבדים לאדוניהם, אך דיני היובל לקריאת דרוך חפשי לגמרי זהו רק מיו"ה"כ דמאז לאו עבד הוא ומשתחרר לביתו.

ולפי"ז נ' לדעת הרמב"ם דגדר מצות הקידוש תליא בפלוגתתא דתנאי, דלחכמים דהקידוש דיובל הוי רק ביה"כ א"כ הקידוש דוקדשתם היינו בשופר דב"ד דיה"כ [כמו דס"ל לרבינו סעדיה גאון אליבא דכו"ע וכדלהלן] וליכא שום קידוש וחשיבות מראש השנה, [והוקראתם דרוך היינו לשחרר העבדים בתקיעה דכל אחד אחד ביה"כ כדביאר הגר"י פערלא שם לרבינו סעדיה גאון וע"כ סלוק העבודה מן העבדים מתחיל מיו"ה"כ], וע"כ ס"ל לרבי יוסי דרק השופר מעכב משום קידוש היובל ושילוח העבדים אינו מעכב, [דהשופר דיה"כ והקריאת דרוך תרי מילי ניהו כהגר"י פערלא בדעת רבינו סעדיה גאון], אבל לרבי ישמעאל בנו של רבי"כ דהוקדשתם היינו בראש השנה וחשיבות קדושת השנה מתחלת מראש השנה א"כ הקידוש דר"ה והשופר דיה"כ תרי מילי ניהו, והקידוש היינו בדבר אחר בר"ה זולת השופר כמו שהביא הגר"י פערלא מהרמב"ם בסה"מ ובחיבורו יעו"ש, וזה כבר מסלק העבודה מן העבדים שלא משתעבדים לאדוניהם, והשופר דב"ד דיה"כ היינו להוציא העבדים לחפשי.

רבה טובת הדפוס בעולם אשר על ידה יגדיל תורה

ויפוצו מעיינותיה חוצה... וראוי לעם אלוקי אברהם

לפתוח ידיהם לזה בעין יפה.

ובזה חלק כחלק יאכלו

(פלא יועץ).

תומות והחזקת "עומקא דפרשה"

ניתן למסור לחברי המערכת או להניח בחיבה שע"י אוצה"ס (עד 7:00 בערב)

קבוצה אדון לעצמו

הרב מנחם זינברג

לע"נ מרת רחל בת' ר' אברהם משה ז"ל

בקידושינו כ. כי טוב לו עמך במאכל עמך במשתה, שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא פת קיבר וכו' מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו. והקשו התוס' מהיכן דרשינן שהוא הופך להיות אדון על אדונו, הרי עמך הכוונה להשוות אבל לא יותר. ות' בשם הירוש' שכשיש לו רק כר אחד אם ישן עליו האדון לא יקיים כי טוב לו עמך ואם האדון יחליט שהוא לא ישן עליו ולא נותן לעבדו הרי זה מידת סדום א"כ בהכרח שצריך לתת לעבדו את הכר לכל הלילות א"כ הוי קונה אדון לעצמו. והא דלא תירצו שכשיש כר אחד יתחלקו בימים, כנראה דאז ביום שהכר אצל אדונו לא מתקיים כי טוב לו עמך, ולחצות את הכר לשנים במציאות אין בו כדי חלוקה ולכן גם לא אמרו דוגמא כגון שיש לו פת נקיה רק לאדם אחד שיתן לעבד שהרי אפשר לחלק במציאות וכאשר יגמר הפת יקנו ביחד פת קיבר ואין כאן אדון לעצמו, א"כ הכונה בתוס' כדי שיתקיים ה"כ טוב לו" הוא חייב לתת לו את הכר לתמיד.

והנה בתוס' קידושינו טו. הביאו את גרסת ר' אברהם שמביא את הפס' מפרשתינו כשכיר כתושב יהיה עמך ומוזה דרשו עמך במאכל ובמשתה, וכ' דאין ללמוד מהפסוק כי טוב לו עמך משום שאינו צווי אלא סיפור דברים, שהעבד מסביר מדוע הוא רוצה להשאר אצל רבו. אמנם בתוס' ב"ק פז: אומר ר"י דשפיר אפשר ללמוד מהפסוק כי טוב לו עמך דמדקאמרי כי טוב לו עמך שמע מינה שכן צריך לעשות ע"כ, והביאו בדבריו דאמנם הוי סיפור דברים, אך ממילא שמעינן שכן צריך לעשות. א"כ יוצא לפי ר"י שיש שני פסוקים בעבד עברי א' "כשכיר כתושב יהיה עמך", וב' "כי טוב לו עמך" ואפשר לומר דצריך לשניהם כי מכשכיר כתושב יהיה עמך למדנו שיש לנהוג עמו כמנהג המדינה דהיינו שכיר ותושב, ועמך בא ללמדנו שכאשר אתה אוכל יחד עם עבדך, השווה אותו אליך במאכל ובמשתה. והפסוק השני של כי טוב לו עמך, שהעבד מסביר מדוע בחר להשאר עבד אצל אדונו, הוא אומר טוב לי תמיד אפילו עמך כלומר אפילו כשאני בחברת האדון הוא דואג שיהיה לי טוב ולכן נותן לי הכר בכל מצב, ולכן כאן בקידושינו כ. מסיימים חז"ל מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו.

ולפי מהלך זה נוכל ליישב את קושיית האחרונים שהקשו מה ההבדל בין דרשה זו של כי טוב לו עמך לבין הדרשא וחי אחיך עמך בב"ק א. בשני בני אדם שיש להם קיתון של מים אם שותים שניהם הם מתים לאחר זמן, וסבר בן פטורא שישתו שניהם ואל יראה אחד במיתתו של חברו, עד שבא ר"ע ודרש וחי אחיך עמך חייך קודמין לחיי חברך. א"כ חזינן שה"עמך" מלמד עדיפות לבעל המים על חברו ומדוע כאן מקבל העבד עדיפות על אדונו. והתורת חיים והמהר"ם שייך תי' דהמילה עמך בפסוק וחי אחיך באה להוסיף כי הסברא החיצונה לפסוק כבן פטורא. ולכן הביא ר"ע את הדרשא עמך שיש להעדיף את בעל המים כלפי חברו לכך העמך לטובת בעל המים. אבל בעבד הסברא החיצונה היא שיש לעשות לעבד טוב כל דהו, וא"כ המילה עמך באה להעדיף את העבד על האדון שלא כמו ההו"א. והקשה רבי חיים קניבסקי שליט"א בקנין פירות עמ"ס עבדים (מ"ה) דמנ"ל להעדיף את העבד ולתת לו את הכר לתמיד דילמא העמך יוסיף דשניהם שוים ולא העדפה. ובאמת במהר"ם שייך ביאר יותר שאף ש"עמך" מלמד להשוות, אבל מכח הדין של מידת סדום הוא צריך לתת לו תמיד וזהו המקור לקונה אדון לעצמו. אך א"כ אין זה בעיקר הפסוק אלא מצד החשבון של מידת סדום. ובברכת אברהם קידושינו הקשה על הגדרה זו של התוס' דהוי מידת סדום דמצינו בתוס' ב"ק כ': (ד"ה דהא) זיכיל למנוע את חברו מלהכנס לביתו אפילו שאינו עומד להשכרה ואין זה נחשב מידת סדום כי יש לו איזה כונה בזה שמונע את חברו, א"כ הוא הדין כאן זה שהוא לא רוצה לשכב על הכר כדי שלא יעבור על כי טוב לו עמך, הוי סברא כל דהו וכבר לא חשיב מידת סדום. אך לפי דברינו למעלה אתי שפיר דהכא מענינא דקרא והכא מענינא דקרא, ולכן בפסוק וחי אחיך עמך אומרת התורה דיש לך להחיות את אחיך בצורה של חיי שעה כמו בן פטורא, ואז בא העמך ומוסיף דאפ"ה חייך קודמין ואין לך חיוב של וחי אחיך לחיי שעה. אבל כאן שזה דברי העבד א"כ הוא בא להסביר מדוע אינו רוצה לעזוב את רבו, א"כ אומר העבד אני רוצה את זה כי טוב לי אפילו כאשר אני איתך אתה מעדיף אותי משמע שהוא נקרא אדון לעצמו.

נושאי הגליזנות הקרובים

*****

כמדובר - שמחת ת"ת

נשא - ברכת כהנים

בהעלתך - מידת הענוה

ד"ת מותאימים [עד 700 מילים] אפשר להניח בצירוף שם מלא וטל', כתיבות "עומקא דפרשה" שפנתה אוצה"ס "בית יוסף" רח' שד"ח, או לשלוח בדוא"ל gal200@neto.bezeqint.net

פדיון בעבד עברי ובאמה ובשדה אחוזה

הרב חיים יצחק ויזל

דינא פסיקתא הוא דעבד עברי ואמה עבריה נקנים בכסף, ובקידושינו יד: שקלינן וטרינן למילף דנקנים בכסף מהא דאמה יוצאת בכסף, ופירש"י דאם לא נקנה בדמים היאך מנרע דבעינן לגרע מדמי קנין, וי"ל מה טעם א"א לגרע מדמי התשלום, ועי"ל דמשמע ברש"י דהנקנה בשטר אינו יוצא בגרעון כסף, דהרי כה"ג אין דמי קנין, וצ"ב דהרי בעינן שיהא ראוי לגרעון כסף, דעל כן בעינן שתקנה בב' פרוטות כמבואר שם ד"י"א. ועי"ל דבגמ' משמע דהילפותא אינו ממה שיוצא בכסף, אלא ממה שיש ילפותא שהאדון מסייע בפדיון, [דמייתא מדינא דחזקה דחדיית לן דין זה, ולא מהפסוק עצמו], וצ"ע מה ענין קנין כסף לסיוע האדון, ועי"ל דהיאך מהני קנין פדיון האמה הרי היא קטנה ואינה בת קנין, ודעת רוב הראשונים שאפ"י דעת אחרת מקנה לא קונה מדארייתא.

עוד י"ל מה טעם מהני אף בגדול בעל כרחו של אדון, הרי א"א לכופו לזכות בכסף, ובלא שזוכה היאך קנין הפדיון חל. שו"מ דהגרי"ז הק' כע"ז, [יובא להלן], ועי"ל דבשמעתין דמייתא דהאדון מסייע בפדיון הגירסא היא והפדה מלמד **שמגרעת** פדיונה ויוצאה, וכן לעיל ד"א בהא דאמר' דבעינן שתקנה בב' פרוטות הגירסא היא גם **מגרעת**, אולם בדט"ז דמייתא לעיקר דין פדיון הגירסא היא **מגרע**, ובפשיטות ט"ס הוא או כאן ובד"א או בדט"ז.

ועוד, דלק' שם כ: מיבע"ל אם ע"ע הנמכר לעכו"ם נגאל לחצאין או לא נגאל לחצאין, וצדדי הספק שם האם ילפינן בג"ש משדה אחוזה דאינה נגאלת לחצאין או לא ילפינן בג"ש, ופשטין דאינו נגאל לחצאין מקרא אחר, והוא דשדה אחוזה אינו נגאל לחצאין ילפינן גם מקרא, וקשה דמשמע דלא פשטין אלא ילפינן משדה אחוזה לע"ע בג"ש, ואי נימא דילפינן בג"ש ל"ל קרא תיפול בג"ש מע"ע.

והנראה מבואר בזה דגרעו"כ אינו מעשה קנין שהרי היא קטנה וגם הוי בע"כ, אלא דזהו הפקעת קנין המכירה של העבדות, וזה מהני בקטן כיון דהא דאין קנין לקטן אף כה"ג שלא בעינן דעתו, כגון הכא דדעת אחרת מקנה, כיון דאין חלות קנין לקטן, וכה"ג א"י חלות קנין אלא ביטול קנין, וגם מהני בע"כ כיון דעצם מה שמעמיד הממון בפני האדון מהני להפקיע הקנין כיון דבידו לזכות בממון.

ומעתה יתיישב בס"ד, דזהו המבואר ברש"י דבעינן לגרע מדמי הקנין, דמדמי התשלום א"כ להפקיע הקנין, וזהו המבואר בגמ' דממה שהאדון מסייע בפדיון מב' דנקנה בכסף, כלומר דממה דילפינן דיש דין סיוע מב' דהוא הפקעת קנין, דאילו הוי בתורת מעשה קנין א"י מחמת דין סיוע אלא מחמת שעל שנים שעבד לא זכאי האדון בכסף, וגם לא בעינן קרא לכך, וכיון דהוא הפקעת הקנין מוכח דנקנית בכסף כיון דלהפקעת הקנין בעינן לגרע מדמי הקנין.

ויתבאר בזה היאך עבד ואמה נקנים בשטר, הגם דלכא' אינם ראויים לגרעון, דלמשנתי' י"ל דהרי לא מיבעיא עבד דמדעת האדון יכול לגרע מדמי התשלום, כיון דמדעת האדון יכול לצאת ע"י מעשה קנין, אלא אפי' אמה כיון דהרי גם אביה יכול לפדותה כמבואר ברמב"ם פ"ד, והוא יכול לפדות ע"י מעשה קנין אזי מנרע מדמי התשלום, והגם דבעינן שתקנה בב' פרוטות, הגם דאביה יכול לגרע מדמי התשלום, מ"מ י"ל דבעינן שבאופן ששייך פדיון שיהא בו אפשרות גירוע, ועל כן כשנקנית בכסף שיכולה לפדות את עצמה בעינן שגם היא תוכל לגרע, וכשנקנית בשטר שרק אביה יכול לפדותה, סגי במה שהאב יכול לגרע, ואה"נ ע"ע ל"צ שייקנה בב' פרוטות, וכמבואר ברמב"ם פ"ג.

ומה מזוקק בזה לשונות הגמ', דבדט"ז דמייתא לעיקר דין פדיון מייתי ממה שהאב מנרע, דעיקר דין פדיון קאי על האב כדמשמע ברמב"ם, ולכך הגי' מגרע, אכן בד"א דאמר' דבעינן שתקנה בב' פרוטות, מייתי ממה שהבת מגרעת, דהאב בלא"ה יכול לגרע מדמי התשלום, וכן בסוגיין דילפינן דנקנית בכסף, הריאה היא ממה שהבת מגרעת ולא ממה שהאב מגרע, דהאב יכול לגרע מדמי התשלום אף אם נקנית בשטר, ואין ראייה מפדיונו דנקנית בכסף, ולכך גרסינן **מגרעת**, ולפי"ז מבואר למה לא ילפינן דבשדה אחוזה אינה נגאלת לחצאין מג"ש מע"ע, דהנה בערכין דל"א תנן גבי גאולת בתי ע"ח, בראשונה היה נטמן יום שנים עשר חודש כדי שיהא חלוט לו, התקין הלל שיהא חולש מעותיו ללשכה, והוא שובר את הדלת ונכנס, ואימתי שירצה להל חיוב ויטול את מעותיו, ולכא' צ"ב מה אתי התנא לאשמעין שיהא שובר את הדלת ונכנס, והרי אחר שחלש מעותיו ללשכה הרי הבית שלו, ומה ענין לשבור את הדלת, שיכנס איך שירצה, וכתב שם בכתבי הגרי"ז דלכא' מה הועיל שחלש מעותיו ללשכה, דמ"מ כיון שזהו בע"כ דלוקח הרי לא זכה במעות, והיאך נקנה למוכר, אלא הביאור הוא דע"י שחולש מעותיו יש לו הזכות בבית לקנותו, וע"י ששבור הדלת קונוהו בחזקה, ולפי"ז י"ל דה"נ גאולת שדה אחוזה קונוהו בחזקה, והוי מעשה קנין, אבל ע"ע דלא שייך כן, הוי הפקעת מכירה כנכתבא, ומעתה י"ל דלכך ליכא למילף דשדה אחוזה אינה נגאלת לחצאין מג"ש מנמכר לעכו"ם, דכל מה שנמכר לעכו"ם אינו נגאל לחצאין, י"ל, כיון שגרעונו הוא ביטול המכירה ואינו יכול לבטל המכירה לחצאין, אבל גאולת שדה אחוזה דהוי מעשה קנין, לולא קרא יכול למכור לחצאין, וליכא למילף מע"ע לשדה אחוזה, דבע"ע לא חזינן דא"א למכור דבר לחצאין, [ואה"נ דמדעת האדון נגאל לחצאין, וכמבואר במנח"ח מצ' מ"ב].

ג' פרשיות בתורה בענין עבד עברי, (בפר' משפטים, בהר וראה) ופר' דין מדברת במוכר עצמו (עי' מכל' משפטים). ולהלן יבוארו ענייניה לפי סדר הפסוקים, (איסור לא תרדה [ולא תעבוד] נתבאר בס"ד בגליון מ"ג).

"וכי ימוך"

כ' הרמב"ם (רפ"א מהל' עבדים) ישראל שהעני **ביתר** נתנה לו תורה רשות למכור את עצמו, שנא' וכי ימוך אחיך וכו'. וכ' דשיעור העוני שאין לו אפילו כסות. ויסוד הדין בת"כ (א,ז) שאין אדם רשאי למכור עצמו ולהצניע דמיו או לסחורה וכו'.
וכ' המנ"ח (מביז) שאם **עבר ומכר עצמו כשלא העני** כ"כ אינו מכור, שהרי איכא איסור למכור עצמו משום כי לי בני" עבדים, ולכן במקום שלא נתנה לו רשות א"א למכור עצמו כיון שאינו שלו שיהיה לו רשות על עצמו. וכ"כ המקנה קידושין טו. (בתוד"ה ואידך) דאף בדיעבד אינו מכור דק"ל באיסורין דאי עבד לא מהני, וכמקח שנעשה באיסור שבטל המקח (חו"מ רח). וכן מדוק' ברמב"ם דלק' בה"ג לגבי מוכר עצמו לעכו"ם כ' שאם עבר ומכר ה"ז מכור, ומדלא כתב כן הכא משמע דכאן אינו מכור.
אכן בתוספתא ערכין (פ"ה ג) אי' ע"ז להדיא "ואם מכר הרי זה מכור". וכן פשיטא לרדב"ז (חו"ב ב"א נח).

"אחיק"

בת"כ ילפינן מהכא שתנהגו בו באחיה. ומדכתיב גם עבד (בפר' משפטים) מסקי' "הא כיצד את נוהג בו באחיה והוא נוהג בעצמו עבדות". ופי' הר"ש והראב"ד שהנהגתו כעבד לקרא **אדוני**, אבל האדון לא יקראנו עבד, אלא **אחי** בא ועשה מלאכה זו.
ופסק הרמב"ם (א,ט) שחייב לנהוג בו מנהג אחיה ואעפ"כ צריך העבד לנהוג מנהג עבדות באותן עבודות שהוא עושה לו. [ומשמע דמיקל דרק בעבודות צריך לנהוג עבדות, אבל א"צ לקרוא לו אדוני] ועי"ש ברמב"ם דיליף לה מסיפיה דקרא "ובאחיכם בני ישראל איש באחיו", [וכבר תמה הלח"מ למה לא הביא הפס' כבת"כ מ"אחיק"].
ועי' במאירי (כ) דמשמע שאינו חייב גמור, שכ' **וירא שמים** יתנהג במדת רחמנות ואחיה שנאמר ובאחיכם וכו'.

"ונמכר לך"

ברמב"ם (שם) "נתנה לו תורה **רשות למכור את עצמו**, שנא' וכי ימוך אחיך ונמכר לך". והקשה הרדב"ז (יקר תפארת) דכיון שהוא אסור בשפחה כנענית לשם מה צריך רשות, וכי אינו יכול להשכיר עצמו. ותל' דהוא כיון ש**מפקיע עצמו ממקצת מצות עשה** שאינו יכול לקיימן בעודו עבד. [והותר כיון שאין לו אוכל וכסות].
ובענין זה נחלקו הראשונים אם מוכר עצמו מותר **בשפחה כנענית** דדעת הרמב"ם כנ"ל דאסור (א,ג) וכ"ד רש"י בקידושין יד: וכ"כ הרשב"א (טז) על הגמ' "עבד עברי גופו קנוי", דלפי הרמב"ן שגופו קנוי הוא שצריך גט שחרור מצד הקנין איסור שבו, א"כ במוכר עצמו א"צ גט שחרור שהרי אסור בשפחה כנענית.
אבל הרשב"א (יד: וסט.) כ' להיפך דכיון שצריך גט שחרור ע"כ שהוא מותר בשפ"כ, [ומ"ש אין רבו מוסר, היינו שאינו כופהו] ולפי"ז גופו קנוי לגמרי. וא"ש דצריך רשות להתייר.
ועי' בחי' הגר"ח (סט' מהגר"ז) שביאר ד' הרשב"א, דהגדר בגופו קנוי אינו קנין על מעשה ידיו, אלא חידוש התורה **שיכול למכור עצמו וחל עליו שם עבד** עי"ז, וממילא יש בו דין קנין מעש"י והיתר שפחה.
יעוי' במנ"ח (מביז מובא לעיל) דמבואר מדבריו דמה שהתורה נתנה רשות למכור אין הפי' "רשות" שרשאי לעשות מעשה, אלא נתנה לו את עצם הרשות הממונית שע"ז הוא בעלים למכור, עי"ש. וא"כ זהו חידוש התורה שבמכירת עצמו.
ומבואר יותר בקונטרסי שעורים להגר"ז גוסטמאן (קידושין סי' טו) דמוכר עצמו חלוק משאר מכירות בב' ענינים, הא' שבכל מכר החפץ הנמכר קיים קודם למכירה ולא נשתנה בו כלום אלא נשתנה הרשות, משא"כ במוכר עצמו **שקודם המכירה אין מציאות עבד** בעולם ורק ע"י המכירה נהיה עבד, ונמצא שבאין כאחת. והב' שבכל הקנינים המוכר הוא בעלים גמורים על החפץ, משא"כ בגופו של אדם **שאין לאדם בעלות ממונית על גופו** רק כפי הרשות המיוחדת שנתנה תורה.

"כשכיר כתושב"

בת"כ נתפרש "כשכיר" ביומו תתן שכרו, ופי' הר"ש והראב"ד לגבי הענקה, ועוד כ' ד"מ לגבי דמי ממכרו שאם משהה אחרי ההתחיל לעובדו עובר בכל יום.
והרמב"ם השמיט דין זה של ביומו תתן שכרו בעבד, וביאר הבית אהרן (קידושין ח) דהת"כ ס"ל דעבד עברי אין גופו קנוי ולכן הכסף הוא תשלום **על העבדות**. אבל להל' דגופו קנוי, הכסף הוא **על הקנין** ואינו בגדר שכר וממילא לא שייך בו ביומו תתן שכרו.
ופשוטו של מקרא שלא ישתעבד בו אלא יתנהג עמו כשאר שכירים, עי' רש"י, והרמב"ן ביאר יותר ש"שכיר" מורה שהוא בן חורין, ו"תושב" מורה שעובד לרצונו. והחזקוני פי' שהתושב יהיה כשכיר שהרי שכיר יום א"א לשעבדו עבודה קשה בעיניו, שהרי יחזור בו מיד.

"יהיה עמך"

בת"כ ילפי' מהכא עמך במאכל עמך במשתה עמך בכסות וכו' [ועי' קידושין כב.], וכן נקט הרמב"ם (א,ט) דחייב להשוותו במאכל ובמשקה **בכסות** ובמדור. והרדב"ז (יקר תפארת) תמה על דין כסות וכי אם האדון לובש כלי מילת צריך להלביש את העבד כמוהו והרי צריך לעשות מלאכה. ופי' שלא איירי ביופי הבגדים אלא להגן בימי הקור והחום.
כ' הרשב"א (כב) דמסתברא דלאו עמך ממש, שיאכל מה שהוא אוכל ואפילו פסיוני וכו'. אלא שלא יתנהג עמו כעבד כנעני להאכילו פת סובין ולהשכיבו על הקרקע, אכן בקנין פירות (מו) דקדק דהרמב"ם חולק שכ' שצריך **להשוותו**. ועי' מאירי (כ) בשם חכמי ההר דדי להשוותו עם בני ביתו של בעה"ב.

המאירי (כ) כ' בשם הגאונים שחייב זה הוא מצוה על האדון **מדרך המוסר** ודרך ארץ שלמדתו התורה, אבל אם לא עשה כן אין העבד יכול לכופו בדין. ועי' בהערות קידושין (כב) שדן ד"ל שהוא חייב ממון, שהרי מחירו של העבד פוחת מחמת חשבון ההוצאות בעתיד, ונמצא שהתחייב לזה בשעת המכירה תמורת ההזלה בדמי העבד.
שם בגמ' מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו. וביאר החשק שלמה (כ) דהטעם משום שהקונה גרם לעבד שיעבור על כי לי בני" עבדים, ולכן קנסה אותו התורה שהעבד יהיה כאדון כדי שלא יעבור על אזהרה זו.

"עד שנת היובל יעבד עמך"

אי' בערכין כט. אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג שנאמר "עד שנת היובל יעבד עמך". ופירש"י שאינו נמכר בזה"ז. וכ"כ הרשב"א (ש"ת ח"ב עב).
אך דעת הרשב"א (קידושין טט) דהיינו שאינו נוהג כדני ע"ע המפורשים בתורה, אבל יכול למכור עצמו וקנוי קנין הגוף, **וצריך גט שחרור אף בזה"ז**, [וביבמות מו. כ' דיכול גם לקנות עצמו בכסף, ורק במחילה ל"מ]. ובדף כח. הוכיח כן ממ"ש שם דגלגול שבועה עד שיאמר לו שלא נמכרת לי בעבד עברי, דמסתברא דלא קאמר הלכתא למשיחא אלא לדורו, כיון שאדם יכול למכור עצמו אף שלא בזמן היובל. וכ"ד הרדב"ז (ח"ז ה).
ועי' טור יו"ד רסז שכ' דאין עבד עברי נוהג עתה, אך הביא שי' הרמ"ה דה"מ לקנין הגוף ושאר דיני ע"ע, אבל למעשה ידיו קונה [באופן שנקנה קודם מד"מ, עי"ש]. ונפסק בשו"ע סי"ד.

"ויצא מעמך הוא ובניו עמו"

בקידושין כב. הוא ובניו עמו מכאן שרבו חייב במזונות בניו. והק' הרשב"א היאך חייבה האדון כמה שאין העבד חייב בעצמו, שהרי אין אדם חייב במזונות בניו. ותל' דכיון דסתמא דמילתא שאדם זן ומפרנס אשתו ובניו, רצתה תורה שלא יפסידו מפני מכירתו. וברמב"ן (משפטים כא,ג) כ' שהאדון **כנס במקום הבעל** כי חמלה התורה על האשה והבנים שחיהם תלויים מנגד וכו', ועי"ש דנפק"מ שאינו רק חייב אלא גם זכות במעשה ידיהם. וכ"כ הרשב"א (שם) דמעשה ידי האשה והבנים לאדון, משום שעומד בחריקאי. אך הרמב"ם (פ"ג ה"ב) כ' דאע"פ שהאדון חייב במזונותיהם אין לו במעשה ידיהם כלום אלא הם לבעלה אע"פ שהוא עבד. ולכא' פליגי בגדר חייב האדון לזונם, דשי' הרמב"ן והרשב"א שהאדון עומד במקום הבעל, ולדעת הרמב"ם הוא חייב נפרד.
עי' מל"מ (גא) דלפי הרמב"ם החייב לזון את הבנים הוא אף בגדולים, אך לד' הרמב"ן הוא רק עד י"ב. והביא שהרא"ם כ' דהוא רק עד גיל שש. וכו' החת"ס (ת"מ) משפטים) דלכך כאן נאמר ויצא מעמך **הוא ובניו**, ובפ"י משפטים נאמר ויצאה **אשתו**, דשם איירי ביציאה דשש וא"כ כבר קודם נפטר האדון מלזון את הבנים שהם כבר יותר משש. אבל כאן בפר' מיירי ביציאה דיובל ושייך שהבנים יהיו פחות מגיל שש. ועי' ת"ת.

"כי עבדי הם"

כ' הספורנו דאע"פ שבשביל שהלך וקנה אדון לעצמו היה ראוי שיעבוד, "מ"מ מצד שהוא עברי, **אין בידו למכור עצמו לעבדות מוחלט**". ועי' אוה"ח (פר' משפטים) דלכן נקרא עברי "רמז כי שם עבדות על ישראל הוא **עובר** ואינו קבוע מטעם כי לה' הם עבדים". וכן מבואר במל"מ (איסורי מזבח פ"ד ה"י) דעבד חייב בכל המצוות **וכי משום דנמכר פקע קדושתו**.
אכן עי' בד' הרדב"ז (א,א לעיל) דמ"מ מפקיע עצמו מצוות עשה שאינו יכול לקיימן בעודו עבד. וכן מצינו דיש בו הפקעה מסויימת כיון דמותר בשפחה כנענית, [ולשי' הרשב"א (לעיל) הוא גם במוכר עצמו]. כמ"ש המחנה ישראל (איסורי מזבח ד, בס' הליקוטים) דעבד עברי משעה שנמכר **פקע מיניה איסור לאו דלא יהיה קדש**, דמותר בשפחה. ועי' במושב זקנים פר' משפטים שהק' היאך ע"ע מותר בשפחה כנענית והרי איכא לאו דלא יהיה קדש. ותירץ שגופו קנוי **ויצא מתורת קדושת ישראל**.

זמן	נושא	מקום	טל'
אחרי הנץ או 5:30	גמרא	פתוח	0527635843
9-1	הספק יסודי (אנגלית)	פתוח	0526109631
שעה וחצי בבוקר	הלכה	פתוח	9744772
9-12	פתוח	ברכפלד	0573101991
9-1	שבת עיון להלכה	ברית יצחק	0573105166
10-1	ג'מ עיון	עדיף ברכפלד	0548426868
10-1	דף יומי	גמיש	0504119216
11-12:30	סנהדרין, פרק הנשרפין פתוח	קרית ספר	0573142774
9-1	מפעל הש"ס 70 דף, פתוח	פתוח	0527635935
9-1	שבת מלאכות	בית אבא	0527671832
9-1	הלכה עיון, דובר אנגלית	בית תפילה (מקום) (בכולל)	9744031
9-1	גמרא	פתוח	9790438
יום ו' 9-12	פתוח	פתוח	0527653798
1:45-2:30	מעוניין ללמוד עם בחור	גמיש	9797405
4-7	הלכה	עדיף חפציבה	0527687837
5-7	עדיף בבא קמא- גמיש	גמיש	0527120955
2-7 (חלקי)	תערובות	ברכפלד	9743044
4-7	לולב הגזול עיון	פתוח	0573130351
4-7	גמרא חולין, דובר אנגלית	בית תפילה (מקום) (בכולל)	9744031
4-7	גמרא	כנסת הגדולה	0527641354
5-7	גמרא	פתוח	0527605337
5-7	מכות	פתוח	0573161942
5-7	קידושין, עניני עבדים	בית יצחק	0548452369
2-7	מליחה	פתוח	0527633753
4-7	יורה דעה סימן ק"צ	פתוח	9740812
7-9	גמ'	גבעה דרומית	9298785
שנתיים 9-12	נשים נזיקין כדף ליום	זכרון משה	9298964
9-10:30	בב"ח	קמ"ח	0722511236
11:15-12	דף יומי מהיר	ברכפלד	0527664200
9-11	לולב הגזול עיון	פתוח	0573130351
8:30-10:30	2 דף לשבוע	ברכפלד	9742448
9-11	מפעל הש"ס 70 דף, פתוח	פתוח	0527635935
9-11	גמ'	פתוח	0527640528
9-11	מעוניין ללמוד עם בחור	פתוח	9797405
9-10:30	גמרא- הלכה- הגדה	ברכפלד	0504111403
6-10	גמרא	ברכפלד	0527630461
9:30-10:30	דף יומי	קצו"ה	0573143144
9-11	ש"ע א"ח	גבעה דרומית	0573114783

בוקר

אחה"צ

ערב

ירושת ככור בעבד עברי

הרב אהרון הכהן פרידמן

קידושין יז: ת"ר עבד עברי עובד את הבעל ואינו עובד את הבעל. ומבואר שם שגם את האם אינו עובד, דאין דין ירושה בעבד עברי אלא לבן, וילפינן מדכתוב ועבדך שש שנים ודרשינן לך ולא לירוש, וע"כ לא נוהג דין ירושה בע"ע אלא בבן. כיון שיש קרא אחרינא שש שנים יעבוד וזה בא לרבות גם יורש, ומקמינן לקרא רק בבן שבנו יורשו ולא שאר יורשים.

ויש לדון כיון שמצינו שדיני ירושה לא נוהגים בע"ע, האם נימא שלא נוהג גם הדין שבכור נוטל פי שנים ויחלקו האחים כולם בשווה, או"ד כיון שבבן נוהג דין ירושה נוהג גם ככל דיני הירושה שיש בבנים, שהבכור נוטל פי שנים.

ודן בזה המנחת חינוך (מב), ובתחילה נוקט בפשיטות שהבכור נוטל פי שנים בע"ע, אמנם אח"כ מסיק דלא כן וז"ל: "אבל הנראה לענ"ד דבכור שנוטל פי שנים הוא מדיו נחלוה... א"כ התורה שציוותה דיני ירושה לבן או לבת או לשאר יורשים ג"כ, גזר הכתוב דבכור יורש פי שנים, אבל כאן בעבד עברי דחזינן דאינו בתורת ירושה כלל, דאינו עובד שום יורש... א"כ זה אינו בתורת נחלה כלל, לא שייך ג"כ דין בכור שהוא דין מדיני נחלות, אבל כאן אינו מנחיל כלל מדחזינן דאינו מנחיל לשום יורש דאורייתא... אם כן מה שעובד לבנו אינו בתורת נחלה, רק מגזירת הכתוב, א"כ לא שייך דין בכורה כלל שהוא דין נחלות, ואין הבכור נוטל פי שנים בעבד עברי".

ויש מקום לדחות דברי המנ"ח, ש"ל שזה שרק הבן יורש משום שעבד עברי עובד רק את האדון שנמכר לו ולא למישהו אחר, וע"כ כל יורש נחשב כמישהו אחר, משא"כ הבנים חשיבי במדה מסוימת כאדון עצמו, וא"כ י"ל שגם יורש פי שנים, כלומר דאי"ז דין בירושה אלא דין בעבד עברי, שהרי גם בחייו האדון עצמו אינו יכול ליתנו במתנה לאחר, וחזינן שזה **דין בעבד עברי שאינו עובד לאחר** רק למי שנמכר לו, וע"כ רק בדיני ירושה סותרים לכך שיעבוד רק את עצמו נדחו דיני ירושה מפני עיקרון זה, אבל בדיני ירושה שאינם סותרים לכך שיעבוד רק את האדון גופא שפי' נוהגים דיני ירושה, וכיון שהבן הבכור אין חיסרון שהעבד יעבוד אותו אז יש לו גם חלק של פי שנים.

וקצת יש לטעו כן מלשון הגמ' (ב"ב יג.) "בכור ופשוט שהניח להן אביהן עבד ובהמה טמאה כיצד עושין א"ל שאני אומר עובד לזה יום אחד ולזה שני ימים", ומסתיימת לשון הגמ' שנקט עבד ולא עבד כנעני לכא"י יש ללמוד שבכל עבד הבכור נוטל פי שנים, אם כי יש לדחות שסתם עבד שנקטינן זה עבד כנעני.

המנ"ח שם מביא ראיה לשיטתו שאינו נוטל פי שנים בע"ע, מב"ב (קכו): שהק' בגמ' ל"ל קרא דיכיר שהאב נאמן לומר זה בני בכור, תיפול"ל שיש להאמינו כיון דאי בעי יכול ליתן לו במתנה, ומשני בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס. ואי נימא שבכור נוטל פי שנים בע"ע מצינן לתרץ דאצטריך קרא לירושת ע"ע שבזה אין לאב אפשרות ליתן במתנה, כמבואר ברמב"ם (עבדים פ"ד ה"ז) שאין האדון יכול ליתן במתנה את הע"ע, ודוחה שא"יז ראי' גמורה ש"ל שיכלה הגמ' לתרץ כן וחדא מתרתי נקט.

ולכאורה לפמ"ש"כ לעיל יש לדחות ראיה זו, ש"ל שכיון שנתגלה בקרא שבנו אינו אחר, אלא כאדון עצמו, י"ל דשרי לאדון ליתן את העבד במתנה לבנו. אמנם נראה פשוט שאינו כן, שבדאי בחיי האדון לא מצינו שהחשיבה התורה את הבן כאדון עצמו, רק אחר מיתתו כיון שאין אפשרות לעבד לעבוד לאדון ממש, חשיבין לבניו כמותו, אבל בחיי האדון חובתו רק לעבוד את האדון ממש, ואינו יכול ליתנו במתנה אף לבניו.

עמך במאכל ומשתה במשרת קבוע בביתו

הרב חיים צבי קניגסהפר

בגמ' קידושין כ. איתא כי טוב לו עמך, עמך במאכל ועמך במשתה שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין וישן והוא שותה יין חדש, אתה ישן ע"ג מוכין והוא ישן ע"ג התבן, מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו, ע"כ. ויש לחקור אי האי דינא הוא רק מדת חסידות או מעיקר הדין.

וכתב המאירי דיש בזה כמה נפ"מ.

א) אם כופין ע"ז דאם הוא מדינא כופין, אבל אם הוא מדת חסידות אין כופין ע"ז.

ב) אם בזמן הזה שאין דין עבד עברי נוהג משבטלו היובלות - מי ששוכר שמש קבוע לביתו, אם הוא מדת חסידות ודרך ארץ ודאי לא בטלה גם בזמנינו, אבל אם הוא מדינא הרי נתבטלו עבד עברי וכל דיניו.

ג) אם יכול להתנות עם העבד שאין רוצה להשוותו אליו, אם הוא מדת חסידות מהני תנאי אבל אם הוא מדינא לא מהני תנאי.

והקשה הגר"ח קניבסקי בקנין פירות ע"מ עבדים (מ"ו) על הנפ"מ ג' למה הוצרך לזה שיכול להתנות רק אם הוא מדת חסידות, דאפי' מה שהוא חיוב מדינא דהיינו מנהג המדינה ג"כ מהני תנאי, כדחזינן לענין פועל דמהני תנאי שלא יתן לו לאכול, ותי' דאם היה דין כפיה ע"ז א"כ הוי בכלל צער הגוף דלא מהני תנאי, ולכן הוצרך לטעם שאינו אלא למצוה ומוסר ודרך ארץ. ולכא"י יל"ע בדבריו דבמאירי מפורש דאם הוא מדינא אינו יכול להתנות דהוה מתנה ע"מ שכתוב בתורה, וצ"ל דכוונתו שבגלל שזה צער הגוף לכן זה מתנה ע"מ שכתוב בתורה, וכדאי בכמה דוכתי.

וכ' המאירי בשם הגאונים בדין זה הוא מצוה על האדון ומדת מוסר ודרך ארץ שלמדתו תורה, ולפ"ז נמצא דאין כופין ע"ז, וכן נוהג בזמן הזה בשמש ששכר קבוע בביתו, ומהני תנאי.

וצ"ע על הגאונים מב"ק פז: דאיתא ואפי' למ"ד יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואינו זנך הני מילי בעבד כנעני וכו' אבל ע"ע דכתב ביה כי טוב לו עמך, עמך במאכל עמך במשתה לא כ"ש בתו ע"כ. וקשה מאי מייטי מעמך במאכל שאין העבד יכול לכופו לאדון על כך ואינו אלא מצוה, ומה זה ענין לעשה עמי ואינו זנך, הו"ל לאתויי מחיוב מזונות שזה יכול לכופו לאדון, ותי' הגר"ח ק"ש, דצ"ל דא"נ אלא משום דלא אשכחן בקרא במקום אחר שהאדון חייב במזונות עבדו אלא מהאי קרא וכיון דאמר רחמנא דמצוה עליו אפי' להשוותו במאכל כ"ש דחייב במזונותיו ולהכי מייטי האי קרא.

אמנם דעת הרא"ש שהוא מדינא, ולכן כופין ע"ז, ואינו נוהג בזמן הזה בשכיר קבוע, ולכא"י צ"ל שאין יכול להתנות ע"ז, וצ"ע דהרא"ש כ' להדיא שיכול להתנות, כהק' בקרבן נתנאל, ותי' הגר"ח ק"ש שם דהדין דעמך במאכל וכו' הוא בכלל חיוב מזונות, אחר שהתורה חייבתו דיכול העבד לכפות את האדון, ולא כהגאונים במאירי הני"ל, ולכן כמו דבכל פועל מהני התנאי על חיוב מזונות שלו, ה"נ בעבד עברי על חיוב מזונות שלו מהני התנאי ואין זה משום צער העבד אלא אלא הוא חיוב מזונות שהתורה חייבה על האדון שיהא לעבד בריח שלא יצטער, אבל מ"מ לא מקרי צער הגוף אם לו יתן לו כמוהו שלא יועיל תנאי ע"ז ולכן מהני תנאי.

למען עתיד ילדיך
תכנית "שמח תשמה"
לפרטים: 050-4150605

גליון זה מוקדש לעילוי נשמת
ר' ברוך בן החבר ר' יוסף מולר
ז"ל